

THE SUBJECT OF PSYCHOMACHIA IN THE WORK OF SEBASTIAN BRANDT

Adriana Claudia CÎTEIA
Assoc. Prof. PhD., Ovidius University of Constanța

Abstract: The study aim to explore the dissociation of identity and the reconstruction of the subjective space as forms of self-exploration and searching a subjective Paradise placed outside the Christian moral space. The Gods of Vices are proof of the need of a subjective pantheon, capable of replacing both the classical mythology and the Christian one.

Keywords: psychomachia, identity, self-exploration, mythology

O primă lectură a operei lui Sebastian Brandt¹ orientează interpretarea spre vulnerabilitatea morală umană, existența individuală fiind doar un voiaj „pe marea ispitelor”, iar vinovăția, în sensul *amartiei*² creștine, imposibil de evitat.

Aparent, opera este construită pe ideea parepidemiei tragice, care reduce existența la căutarea unei fericiri individuale, iluzorii.

„Nebunia” finalului de Ev Mediu pare a nu mai avea nimic în comun cu *moria*³ epocii antice și medievale creștine.

Sub crusta ideatică subțire a pericolului rătăcirii, îndepărtării de etica creștină, care a determinat catalogarea prea simplistă a operei drept satiră, se află un discurs profund al regăsirii de sine, într-un spațiu neexplorat, prins între două țărături: unul vechi, abandonat, și unul nou, încă nedefinit.

La Brandt, căutarea unui *locus voluptatis* necesită o hartă ale cărei puncte de referință sunt „plăcerile interzise” de *ethos*-ul creștin. Fiecare poem-monolog este o oprire, dar și un indiciu nou în configurarea itinerariului spre *Narragonia*, și implicit, în efortul cunoașterii de sine. Dar pe măsură ce „corabia” înaintează și monologurile se succed, Paradisul căutat pare să se retragă, pentru a lăsa personajele să se descopere fără teama de pedeapsa eshatologică. *Corabia Nebunilor* explorează o lume nouă, în care fațete identitare respinse de morală creștină ies la lumină într-o manieră surprinzătoare.

Puntea corabiei devine scena unui teatru interior pe care își fac apariția ipostaze identitare interzise, care își rostesc discursul deculpabilizator în fața unui spectator unic- Eul care urmărește jocul dedublărilor sale.

Eului care se confesează îi este necesar un orizont nou de expresie- „marea ispitelor” care capătă dimensiunile apelor primordiale peste care plutea *Logos*-ul divin al *Genezei*. Brandt propune o reconfigurare a spațiului individual cu valoarea unei *Geneze* subiective. Ficționalizării eului care își asumă rolul de demiurg, îi corespunde

¹ *The Ship of Fools*, translated by Alexander Barclay, Edinburgh, William Paterson, London, Henry Sotheran and Co, 1974. Prezenta ediție este reeditarea fidelă a variantei engleze apărute în anul 1509.

² Păcat, ispită.

³ Nebunia ca ieșire irațională din sine, încălcarea temporară a normelor sociale stabilite prin lege și tradiție.

ficționalizarea lumii, substituirea spațiului constrângător al Cetății cu un spațiu fără coordonate, și a *Grădinii Edenului* cu insula *Narragonia*.

Renașterea universului interior presupune reîntoarcerea la eul mitologizat. Fie că este vorba despre evantaiul de ipostaze ale eului deculpabilizat prin îndepărtarea de orizontul de semnificații creștin, sau de explorarea fațetelor ascunse ale identității, redescoperirea realității subiective se produce într-un spațiu nou, autonom, aflat între sistemul de referință creștin și cel mitic clasic.

Personificările viciilor și încoronarea Nebuniei ca stăpână a lumii sunt forme radicale de asumare a metamorfozelor identitare, de către omul modern.

Zeița Nebunia și zeii viciilor sunt dovada necesității unui pantheon subiectiv, a elaborării unor figuri divine personale, capabile să înlocuiască atât mitologia clasică, cât și mitologia creștină, furnizoare de modele eroice imposibil de egalat. Zeii viciilor din *Stultifera Navis* sunt zeii efemeri, ai fericirii private. Reconstrucția spațiului subiectiv suprapune motivele mitico-religioase ale Demiurgului și operei sale: individul își asumă libertatea multiplicării identitare.

În opera lui Sebastian Brandt, monologurile viciilor personificate pot fi interpretate ca răspunsuri la întrebările individului antrenat în aventura autocunoașterii, ale cărei direcții sunt *Paradisul* biblic sau *Narragonia* subiectivă.

Plasat dincolo de orice interdicție morală, spațiul *Narragoniei* este un spațiu al negativității eliberatoare, în care temerile provocate de exigențele creștine și de perisabilitatea liberului arbitru sunt atenuate.

Narragonia este punctul terminus al căutării de sine, al identificării unui Paradis interior. Corabia, personajele și monologurile lor sunt expresia trăirilor particulare, ermetic raportate la spațiul individual. Convertirea lor în limbajul comun *Stultiferei Navis* a avut drept consecință mitologizarea sinelui. Soluția lui Brandt a fost suspendarea dialogului, și înlocuirea acestuia cu o suită de monologuri care definesc o mistică a iubirii de sine.

Corabia conturează harta unui spațiu compensator, un refugiu construit printr-un joc al devalorizării sistemelor de referință tradițional-creștine. Fuga din lume înlocuiește o realitate neconvenabilă, cu o alternativă ideală, subiectivă.

Personajele sunt din perspectiva eticii creștine, antimodele, antieroi, neconformi cu tipologiile creionate în Antichitate și Evul Mediu. Amestecul de spontaneitate, veselie, neliniște, mister definește *enkomion*-ul nebuniei și reduce păcatul (înțeles ca amestec între *hybris*-ul păgân și *amartia* creștină) la dimensiunile greșelii infantile, inerente aventurii căutării de sine. Deculpabilizarea prin explorarea labirintului interior este însoțită de metamorfoza persoanei în personaj, înțeles ca duplicat negativ.

Retragerea în spațiul interior însoțită de jocul personajelor care exprimă ipostazierea identității individuale accentuează diferența între cunoașterea narcisică de sine, care exclude măștile identitare și cunoașterea pigmalionică de sine, care le produce.

Desprinderea de țărmlul cunoscut, în căutarea *Narragoniei* poate fi înțeleasă ca o consecință a nevoii de autonomie a individului, de neconformitate cu lumea, de autenticitate, de expansiune a personalității. Căutarea unor noi sisteme de referință

personale este consecința îndoielii asupra opțiunilor regăsirii de sine furnizate de gândirea filosofică clasică și creștină. Aventura autodescoveririi are loc într-un spațiu nou, în care terapia deculpabilizării se face prin suita de monologuri-mărturisiri ale viciilor personificate.

Narrenschiff- Corabia Nebunilor imaginată de Sebastian Brandt capătă aspectul unei confesiuni, necesare *catharsis*-ului individual și descoperirii paradisului propriu.

Impresia pe care o lasă cele 113 cânturi din *Narrenschiff* este că toate monologurile sunt prezentate în același timp, ca dovezi ale sincerității față de sine. Pentru Brandt, nebunia este o stare de perpetuă căutare a polilor identității.

Controversa creștină asupra dipsihismului, a luptei interioare dintre Cele două Cetăți- cetatea Babilonului și cetatea Ierusalimului⁴, cetatea terestră și „cetățuia din suflet”⁵ a produs în secolele IV-XIII, cel puțin două modele de literatură:

- modelul mistic, având ca teme centrale lupta cu gândurile-ispită (*logismoi*)⁶, *monotropia*⁷ și înstrăinarea de lume,
- modelul etic augustinian și postaugustinian al cetății divine interioare⁸.

Ambele modele au ca surse veterotestamentare general invocate *Psalmul 44*, și *Exod 3, 14*, tema comună fiind dialogul dintre Dumnezeu și sufletul omenesc chemat „să se lepede de caldeeni” (simbol al păcatelor) pentru a veni să trăiască „în împărăția celor vii”. „Exi de tera tua” se referă în exegeza creștină la renunțarea la bunurile pământeste, „de cognatione tua” din continuarea textului psaltic, la abandonarea felului anterior de viață, „de domo patris tui”, la uitarea amintirilor despre lume⁹.

Tema *ekdemiei*¹⁰, a autoexilului a fost inspirată, însă și de îndemnul paulin „me dipsychein”¹¹- „să nu ne împărțim sufletele”, care a produs o luxuriantă literatură creștină a celor două căi și „celor două suflete”, care se exclud reciproc.

Decizia autoexilului a fost motivată așadar, de nevoia de a exprima o identitate de tip parepidemic creștin. Distanțarea de lume instaurează o interioritate în incinta căreia este posibilă contemporaneitatea cu trecutul creștin și cu viitorul parousianic.

Brandt redefinește tema psihomahiei, utilizând un dublu sistem de referință:

- lupta dintre suflet și rațiune
- lupta dintre afecte, în teatrul interior al personalității.

În opera lui Brandt, Eul își definește pluralitatea prin ipostazierea identitară. Pluralul devine sinonimul identității multiple. *Stultifera Navis* instituie un Eu mobil, capabil să reformuleze vechiul dialog creștin cu „gândurile”, prin narativizarea nebuniei. *Filomorja* erasmiană este o modalitate de a explica duplicarea sinelui, dinamica relației

⁴ Aureliu Augustin, *De civitate Dei*, Editura Institutului Biblic, București, 1997.

⁵ Meister Eckhart, *Cetățuia din suflet*, Editura Herald, București, 2004, *passim*.

⁶ T. Spidlik, *Spiritualitatea Răsăritului creștin*, vol. 1, Editura Deisis, Sibiu, 1997, p. 272-278.

⁷ concentrarea gândurilor asupra relației dintre individ și Divinitate.

⁸ Charles Taylor, *Sources of the Self. The Making of Modern Identity*, Cambridge University Press, 2009, p. 127-143.

⁹ A. Guillaumont, *Originile vieții monahale*, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 124-126.

¹⁰ A abandonării unui sistem de referință familiar.

¹¹ 1Corinteni 23, 1-2.

dintre cunoscut și necunoscut în demersul autocunoașterii. Dialogul cu Dumnezeu este înlocuit de dialogul cu sinele, tipic unei conduite filautiste de refugiu și de deculpabilizare.

Monologurile viciilor din *Stultifera Navis* pot fi interpretate în sensul redefinirii relației Eu-Noi. Noi (ca sumă a ipostazelor identitare, a viciilor personificate) devine masca în spatele căreia se conturează identitatea multiplă. Mișcarea corabiei spre *Narragonia* definește un spațiu dublu al rostirii: scena interioară a confesiunii și fundalul (marea, și insula) ca spațiu de reflectare a interiorității, dar și ca spațiu al disocierii identitare¹². Iluzia mișcării între țărmul abandonat și *Narragonia* definește o identitate imposibilă în sistemul de referință creștin, care suferă o conversie determinată de nevoia de autonomie.

Opera propune o definiție a psihomahiei ca antagonism între pasiuni și valorile etice, dar și ca revelație de sine care produce o deturnare a direcției (creștine) a vieții, o răsturnare a regimului intern al persoanei¹³.

Nebunia din *Narenschiff* nu mai are nimic în comun cu *moria* creștină, ci este rezultatul familiarizării cu propriile patimi.

Popularitatea operei lui Sebastian Brandt s-a datorat stilului ușor și liber, dar și manierei de lucru: scurte poeme satirice, care prezintă „nebuniile naturii umane”¹⁴, spre amuzamentul și educarea contemporanilor. Stilul este tipic secolului al XV-lea¹⁵: Brandt apelează la autoritatea clasicilor, descrierea fiecărui viciu fiind însoțită de trimiteri la autorii antici sau la sursele biblice, ceea ce dă operei un aspect stromatic.

Dintre autorii greci este preferat Plutarh, (în traducere latină), iar dintre latini, Ovidius, Iuvenal, Catulus, Vergilius, Seneca, Cicero. Din *Vechiul Testament* (folosit și ca sursă de inspirație pentru ilustrațiile cărții, care s-au bucurat de aceeași popularitate ca și textul¹⁶) sunt preferate pasaje din *Proverbe*, *Înțelepciunea lui Solomon*, *Eclesiastul*.

Poemul este împărțit în 113 secțiuni care prezintă, cu excepția unei scurte introduceri și a concluziilor, păcatele, viciile, extravaganțele vremii¹⁷, cu un evident scop pedagogic.

Traducerea lui Alexander Barclay, din 1509, nu este în totalitate fidelă textului original, după cum însuși traducătorul o mărturisește în prologul ediției sale¹⁸:

„I exhort ye reders to take no displesour for yt, it is nat translated word by word acordinge to ye verses as nere as the parcyte of my wyt wyl suffer me, some tyme addynge, somtyme detractinge and takinge away suche things as semeth me necessary and superflue”.

¹² D. Cargnello, *Alterita e alienita*, Casa Fioriti, Roma, 2010, *passim*.

¹³ R. Jaccard, *L'exil intérieur. Schizoidie et civilization*, Presses Universitaires de France, 2000.

¹⁴ *The Ship of Fools*, translated by Alexander Barclay, Edinburgh, William Paterson, London, Henry Sotheran and Co, 1974.

¹⁵ *Narrenschiff* a fost publicată în ediție princeps în dialect suab, în anul 1494, tradusă în latină în 1497 și 1507, în germană, engleză și franceză; *Ibidem*, p. 3.

¹⁶ Autorii ilustrațiilor provin din școala lui Holbein, și Martin Schön din Colmar, dar cele mai apreciate au rămas gravurile lui Dürer pentru edițiile germane. *Ibidem*, p. 6.

¹⁷ Pasagerii corabiei sunt avarii, delatorii, bețivii, desfrânații, trufașii, mândrii, gurmanzii, cei care interpretează greșit Scriptura.

¹⁸ *The Ship of Fools*, ed. cit., p. 68.

Barclay inserează și o foarte scurtă explicație a titlului. Cartea se numește *Corabia Nebunilor* pentru că această lume nu este altceva decât o mare agitată, pe care rătăcim, copleșiți de ispite, „din ignoranță sau îndărătnicie”¹⁹:

„*For this worlde is nought els but a tempestous se in the whiche we dayly wander and are caste inn dyuers tribulations, paynes and aduersitees: some by ignorance and some by wilfulnes: wherefore suche doers ar worthy to be called foles, syns they gyde them nat by reason as creatures resonable ought to do*”.

Corabia Nebunilor este un spațiu din care vechea rațiune a lumii dispare:

“*I am the firste fole of all the hole nauy
To kepe the pompe, the helme and eke the sayle
For this is my mynde, this one pleasoure haue I
Of bokes to haue grete plenty and aparayle
I take no wysdome by them: nor yet auayle
Nor them preceyue nat: And then I them despise
Thus am I a foole and all that sewe that guyse*”²⁰

Odată cu Brandt, nebunia intră în universul unui discurs filosofic având ca repere adevărul și minciuna, viața și moartea.

Tema nebuniei și a pierderii de sine, prin pierderea memoriei și confuzia identitară a fost viguros conturată în Antichitatea clasică²¹, și reluată în perioada Renașterii²². În opera lui Brandt, imaginea nebunului-personaj este rezultatul suprapunerii a două arhetipuri:

- a. *Ianus Bifrons*, care alătură, la rândul său ipostaza damnatului, a marginalului, ipostazei ferm conturate a Nebuniei personificate, exilate în afara cetății, de unde își strigă monologul despre viciu și virtute, realitate și iluzie²³.
- b. *Arhetipul lui Narcis*, al refuzului lumii și iluziei descoperirii de sine, ca unic reper al periplului individual pe marea ispitelor. Plăcerea complicității cu sine și cu propriile greșeli este mărturisită într-un pasaj din „*Of old Folyes encresynge foly with age*”²⁴:

„*I am a childe and yet lyuyd haue I
An hundreth winter encresynge my foly*”.

Complicitatea cu sinele suspendă reciprocitatea, legătura cu normele cetății, consecința fiind marginalizarea. Nebunul se află într-o stare de ambiguitate etică. Spațiul *stultiferrei navis* capătă semnificația unui Purgatoriu, poziționat între Paradis și *Narragonia*. *Corabia Nebunilor* exprimă un conflict etic de dimensiuni tragice. Fiecare dintre membrii echipajului respinge un arhetip comportamental creștin, refugiindu-se într-o lume interioară, limitată. Tragismul etic se accentuează cu fiecare poem, care mai adaugă o treaptă la scara descendentă a păcatelor.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 84.

²¹ Er. Dodds, *Grecii și iraționalul*, Editura Polirom, Iași, 1998, *passim*.

²² *folies* care stigmatizează vicii și defecte produse de pierderea rațiunii. Michel Foucault, *Istoria Nebuniei în epoca clasică*, Editura Humanitas, București, 1996.

²³ Michel de Certeaux, *Fabula mistică*, Editura Polirom, Iași, 1996.

²⁴ *The Ship of Fools*, ed.cit., p. 107.

În *Stultifera Navis*, nu există dialog. Fiecare viciu-personaj respectă regula monologului, adresându-se unui auditoriu imaginar. Poemele par a fi construite în jurul ideii de responsabilitate individuală. Fiecare personaj este independent, poziționat într-un decupaj propriu, intenția lui Brandt fiind probabil de a transmite ideea de libertate a deciziei morale. Întreaga operă este structurată de ideea de a defini virtutea prin ceea ce nu este aceasta.

Arhetipul lui Narcis are în opera lui Brandt dimensiunile personajului colectiv, apărut prin multipla ipostaziere a viciului. Viciul, rezultat prin suprapunerea sinelui narcisic și a sinelui *anakastic* (definit sub presiunea necesității) implică retragerea în spațiul închis al dorințelor personale.

Nebunia este antrenată într-un joc academic de metafore care o întemeiază ca eboșă a rațiunii. Vechea temă homerică a morții și pierderii identității în călătoria pe apele Styxului este suprapusă de tema nebuniei ca modalitate de resemnificare identitară, și a voiajului spre un antipod al Paradisului virtuților creștine- *Narragonia*. Moartea și nebunia redefinesc interioritatea individului. Spectacolul terapeutic al morții²⁵, al „deșertăciunii deșertăciunilor” a fost înlocuit, până la sfârșitul Evului Mediu, cu spectacolul nebuniei, al iraționalității sinonime cu moartea și cu „vânarea de vânt”²⁶. Nebunul-personaj al literaturii filosofice renascentiste și post-renascentiste păstrează ceva din atitudinea nebunului creștin din primele veacuri de după Christos, care își înlocuiește cuvintele cu hohote de râs moralizatoare²⁷.

Complexa temă antică a psihomahiei, consecință a unei complicate hermeneutici a sinelui²⁸ este desprinsă din contextul filosofico-religios păgân, și plasată în lista celor douăsprezece perechi de contrarii care scindează sufletul: Credință-Idolatrie, Speranță-Disperare, Milă-Avariție, Castitate-Desfrânare, Prudență-Nebunie, Răbdare-Mânie, Blândețe-Severitate, Înțelegere-Dezbinare, Ascultare-Nesupunere, Perseverență-Delăsare²⁹.

În *Narrenschiff*, tema sfârșitului lumii este redusă la dimensiunile apocalipsei individuale, fiecare viciu-personaj fiind o ipostază a acesteia³⁰.

În opera lui Sebastian Brandt se întâlnesc și se completează poetic complexul arhetipal clasic și cel biblic, structurate pe arhetipul corabiei, arhetipul insulei și tema nebuniei. *Narrenschiff* (alegoria călătoriei) se dezvoltă ca antitip al aventurii argonautice și al modelelor etice de eroi imaginari, furnizate cu generozitate de antichitatea clasică, și înlocuite ulterior de literatura agiografică creștină.

Călătoria din *Narrenschiff* are două puncte de referință: corabia și insula către care se îndreaptă. Corabia și ținta sa, *Narragonia* sunt coordonatele unui spațiu psihogeografic în care devine posibilă deconstrucția imaginii de sine. *Narragonia* este oglinda externă care reflectă etapele retragerii într-un spațiu subiectiv, distopic. Voiajul

²⁵ Johan Huizinga, *Amurgul Evului Mediu*, Editura Humanitas, București, 2002, *passim*.

²⁶ Jean Delumeau, *Păcatul și frica. Culpabilitatea în Occident secolele XII-XV*, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 44-50.

²⁷ Michel de Certeau, *Fabula mistică. Secolele XVI-XVII*, Editura Polirom, Iași, 1996, *passim*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Sebastian Brant, *Stultifera Navis*, ed.cit., p. 21.

³⁰ Sebastian Brant, *Stultifera Navis...cântul CXVII*, vs.21-22, 57.

devine astfel simbolul deschiderii și intrării în sine, iar corabia și insula devin simboluri ale imaginii de sine și dublului său monstruos. Narațiunile construite în jurul ideii de călătorie, explorare au fost interpretate ca forme de manifestare ale nevoii psihologice de autocunoaștere, care au avut drept rezultat nașterea subiectului și subiectivității în Europa premodernă³¹.

Brandt descrie un itinerariu psihogenetic descendent, dominat de mecanismele negative de formare a conștiinței de sine. *Narragonia* este un contra-Paradis, un spațiu al abandonului de sine.

Corabia nebunilor este așadar, o excepție într-un peisaj arhetipal dominat de corabia Argonauților³², sau de corăbiile lui Odiseu³³, Enea³⁴, Cosmas Indicopleustes³⁵ asociate ideii de călătorie întemeietoare și de itinerariu al regăsirii sinelui, de Paradis interior. Ithaca și Roma, coordonate ale sinelui axial, eroic, nu au nimic în comun cu *Narragonia*, paradisul iluzoriu al nebunilor, din poemul lui Brandt. *Stultifera navis* este, mai degrabă, un eshatip al corabiei lui Charon, pornită într-un itinerariu al uitării de sine.

În contextul religios iudaic (arca lui Noe- *tebâh*³⁶, gr. *kibotos*³⁷, lat. *arca* - plutind în căutarea centrului lumii- muntele Ararat), și creștin, corabia a devenit simbolul periplului spiritual, al traversării lumii către limita eshatologică, viitorul paradisiac. În opera lui Tertulian³⁸, tema corabiei se concretizează în imaginea Bisericii. Corabia este asociată și cu simbolismul botezului: Noe este simbolul botezatului, imagine suprapusă de cea a lui Christos ieșind din apa Iordanului și din mormânt.

Arca (verbul *arceo*, înseamnă „a conține”³⁹) este și simbolul îngrădirii, al circumscrierii într-un spațiu sigur, salvator. În iudaism și creștinism simbolismul arcei, al corabiei este legat de călătoria soteriologică⁴⁰, fiind profund diferit de „complexul lui Charon” structurat pe ideea călătoriei funerare. Izomorfismul corabie-biserică poate fi explicat prin nevoia de protecție, de siguranță eshatologică. Pentru Gilbert Durand, corabia face parte dintr-o constelație de simboluri izomorfe (coș, recipient mobil, habitacul) derivate dintr-un arhetip al spațiului protector⁴¹.

Singurul element comun al narațiunilor amintite, cu opera lui Brandt, este caracterul metairetic⁴² al călătoriei, ideea de abandon al unui orizont de semnificații, de asumare a unei stări intermediare, de căutare, de incertitudine. Tema navigării către o

³¹ Tom Conley, *The Self-Made Map. Cartographic Writing in Early Modern France*, University of Minnesota Press, Minneapolis, Londra, 1996, p. 2-11.

³² Apollonius din Rhodos, *Argonauticele*, Editura Univers, București, 1976.

³³ Homer, *Odiseea*, trad. George Murnu, Studiu introductiv și comentarii de D. M. Pippidi, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956.

³⁴ Vergilius, P. Maro, *Eneida*, trad. Dan Slușanschi, Editura Paideia, București, 2000.

³⁵ Wanda Wolska, *La Topographie chrétienne de Cosmas Indicopleustes*, Théologie et science au Vie siècle, Presses Universitaires de France, Paris, 1962.

³⁶ Termenul *tebâh* este utilizat și pentru coșul în care a fost abandonat Moise.

³⁷ Matei 24, 38; Luca 17, 27.

³⁸ *Despre botez*, XII, 8, apud Frederick Tristan, *op. cit.*, p. 129.

³⁹ Gh. Guțu, *Dicționar Latin-Român*, Editura Științifică, București, 1993, p. 46.

⁴⁰ Exod, 6, 5-9, 17.

⁴¹ Gilbert Durand, *op. cit.*, p. 243.

⁴² verbul *metairein* (Matei, 13, 53) indică traversarea, trecerea dintr-un *topos* în altul.

insulă paradisiacă se suprapune cu tema trecerii spre Lumea de Dincolo. În imaginarul medieval occidental spațiul dintre lumi este un teritoriu al nimănui, lipsit de coordonate⁴³.

Corabia atrasă de mirajul *Narragoniei* este simbolul cunoașterii subiective, o cunoaștere rezumată la propriile limite, trasate prin autocontemplare. *Narrenschiff* devine astfel un spațiu al protecției autodistructive, al pierderii într-o interioritate autonomă în raport cu realitatea.

Stultifera Navis poate fi interpretată ca alegorie a închiderii în sine, a autoclastrării care suspendă reperele clasice ale reciprocității, alteralizându-le și mărirind în mod constant distanța față de ceilalți. Nebunul este neinteligibil, devenind astfel un „prizonier al trecerii”⁴⁴.

„*He that his tunge can temper and refrayne
And asswage the foly of hasty langage
Shall kepe his mynde from trowble, sadnes and payne
And fynde therby great ease and auauntage
Whereas a hasty speker falleth in great damage
Peryll and losse*”⁴⁵.

Condiția sa parepidemică este profund diferită față de cea a creștinului „străin și călător pe pământ”. Spațiul pe care îl străbate nu este o punte spre Împărăția lui Dumnezeu, ci un spațiu intermediar, al înstrăinării de sine și de lume, un interval între un țărnam abandonat și unul necunoscut. În acest context, tema călătoriei și a înstrăinării capătă o conotație contrară celei biblice⁴⁶. Călătoria își pierde scopul soteriologic și implicit legătura cu tema arhetipală a sufletului-luntre, construită în secolul al XV-lea pe narațiunea clasică a eroului-copil încredințat valurilor⁴⁷ sau pe tema iudaică a abandonului și călătoriei mântuitoare⁴⁸.

Stultifera navis pornește într-o călătorie care suprapune vechile teme ale exilului și exodului, încărcându-le cu o profundă negativitate. Viciile personificate sunt alungate de pe țărnamul creștin, exilate în *Narragonia*, ținut ambiguu, distopic, din perspectiva moralei creștine. Drumul spre *Narragonia* este transformat din exil, în exod spre un paradis eliberat de constrângerile Cetății, un antitopos al „Pământului Făgăduinței”.

Exilul-exod al *Corabiei Nebunilor* este consecința pierderii unor repere axiologice. Corabia preia negativul lumii și evadează într-un spațiu fără sisteme de referință, în care „afirmarea răsturnată” a umanului devine posibilă⁴⁹.

“*I am the actour of myschefe and of stryfe
The foly of my youth and the inconuenyence*”

⁴³ Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imginarului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 154-171.

⁴⁴ Michel Foucault, *Istoria nebuniei în epoca clasică*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 16.

⁴⁵ *The Ship of Fools*, ed.cit., p. 175.

⁴⁶ Geneza 12, 1: și a zis domnul către Avraam: „Ieși din țara ta și din neamul tău și din casa tatălui tău, și vino în țara pe care ți-o voi arăta eu”.

⁴⁷ Mitul lui Perseu

⁴⁸ Avraam, Iosif, Moise.

⁴⁹ *The Ship of Fools*, ed.cit., p. 107.

*In age I practyse, techynge by experyence
I am a fole and glad am of that name
Desyrynge lawde for eche vngracious dede
And of my foly to spred abrode the same
To showe my vyce and synne, as voyde of drede
Of heuen or hell. therefore I take no hede
But as some stryue disputynge of theyr cunnyng
Right so do I in lewdnes and myslyuyng.*"

Aventură tragică, renunțare, abandon, drumul spre *Narragonia* este o ieșire, o expulzare din realitatea constrângătoare și din ordinea lumii.

BIBLIOGRAFIE:

- Apollonius din Rhodos, *Argonauticele*, Editura Univers, București, 1976.
 Aureliu Augustin, *De civitate Dei*, Editura Institutului Biblic, București, 1997.
 Brandt, Sebastian, *The Ship of Fools*, translated by Alexander Barclay, Edinburgh, William Paterson, London, Henry Sotheran and Co, 1974.
 Cargnello, D., *Alterita e alienita*, Casa Fioriti, Roma, 2010.
 de Certeau, Michel, *Fabula mistică. Secolele XVI-XVII*, Editura Polirom, Iași, 1996.
 Conley, Tom, *The Self-Made Map. Cartographic Writing in Early Modern France*, University of Minnesota Press, Minneapolis, Londra, 1996.
 Delumeau, Jean, *Păcatul și frica. Culpabilitatea în Occident secolele XII-XV*, Editura Polirom, Iași, 1997.
 Dodds, Er., *Grecii și iraționalul*, Editura Polirom, Iași, 1998.
 Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imginarului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
 Foucault, Michel, *Istoria nebuniei în epoca clasică*, Editura Humanitas, București, 1996.
 Guillaumont, Antoine, *Originile vieții monahale*, Editura Polirom, Iași, 1997.
 Homer, *Odiseea*, trad. George Murnu, Studiu introductiv și comentarii de D. M. Pippidi, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956.
 Huizinga, Johan, *Amurgul Evului Mediu*, Editura Humanitas, București, 2002.
 Jaccard, R., *L'exil intérieur. Schizoïdie et civilization*, Presses Universitaires de France, 2000.
 Meister Eckhart, *Cetățuia din suflet*, Editura Herald, București, 2004.
 Spidlik, Tomas, *Spiritualitatea Răsăritului creștin*, vol. 1, Editura Deisis, Sibiu, 1997.
 Taylor, Charles, *Sources of the Self. The Making of Modern Identity*, Cambridge University Press, 2009.
 Vergilius, P. Maro, *Eneida*, trad. Dan Slușanschi, Editura Paideia, București, 2000.
 Wolska, Wanda, *La Topographie chrétienne de Cosmas Indicopleustès*, Théologie et science au Vie siècle, Presses Universitaires de France, Paris.